

การสืบทอดอนุภาคนิทานพื้นบ้านเรื่อง “จันทโครบ”
ในรูปแบบละครสั้นที่ปรากฏผ่านรายการโทรทัศน์
ระหว่างปี พ.ศ. 2558 - 2566

The Inheritance of Folktale Motifs “Jantakorop”
in a Form of a Short Drama Broadcasted
on Television Between 2015 and 2023

อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล / Apilak Kasampolkoon¹

จิราวรรณ ชัยสมิต / Jirawan Chaisamith¹

Received: Jan. 31, 2024 Revised: Apr. 30, 2024 Accepted: Jun. 12, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้นำเสนอการศึกษาการสืบทอดอนุภาคนิทานพื้นบ้านเรื่อง “จันทโครบ” ในรูปแบบละครสั้นที่ปรากฏผ่านรายการโทรทัศน์ ระหว่างปี พ.ศ. 2558 - 2566 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 1) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบอนุภาคในตัวบท “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ” กับละครสั้นที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ 2) เพื่อวิเคราะห์การสืบทอดอนุภาคและการสร้างสรรค์นิทานพื้นบ้านเรื่องจันทโครบในละครสั้นที่ปรากฏผ่านรายการโทรทัศน์ โดยผู้วิจัยรวบรวมละครสั้นที่ปรากฏให้รับชมย้อนหลังจากช่องทางยูทูป (YouTube) จำนวน 11 คลิป และศึกษาร่วมกับตัวบท “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องโคบุตรและจันทโครบ” ของกรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2557 ผลการวิจัยพบว่า อนุภาคที่ปรากฏระหว่างตัวบทใน “นิทานคำกลอน

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

¹Faculty of Liberal Arts, Mahidol University.

สุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ” กับละครสั้นในรายการโทรทัศน์มีความแตกต่างกัน โดยมีเหตุการณ์สำคัญทั้งหมด 4 ตอน พบในละครสั้นเพียง 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 การออกผจญภัยของตัวเอก (จันทโครบไปเรียนศิลปศาสตร์กับพระยาฯ) และตอนที่ 2 การผิดคำสัญญาจนเกิดอาเพศ จันทโครบเปิดผอบ (โจรป่า ชิงโมรา) อนุภาคพฤติกรรมหลักทั้งหมด 14 อนุภาค พบในละครสั้นเพียง 7 อนุภาค และอนุภาคย่อยในอนุภาคพฤติกรรมหลักทั้งหมด 46 อนุภาค พบในละครสั้นเพียง 13 อนุภาค ทั้งนี้ พบการสืบทอดอนุภาคด้านตัวละคร การสืบทอดอนุภาคด้านวัตถุสิ่งของ การสืบทอดอนุภาคด้านเหตุการณ์ และพฤติกรรม และการสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์ คือ การสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์ที่เป็นผลมาจากการแพร่กระจายและการแตกเรื่อง นิทาน และการสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงและความซับซ้อน

คำสำคัญ : การสืบทอดอนุภาค นิทานพื้นบ้านจันทโครบ รายการโทรทัศน์

Abstract

This research article presents a study of the inheritance of the folktale “Jantakorop” in a form of a short drama broadcasted on television programs between 2015 and 2023. The objectives were: 1) to analyze and compare the motifs in the text in “The Poetic Tale of Sunthorn Phu: Jantakorop” and the short drama that was broadcasted on television programs and 2) to analyze the inheritance of the motifs and the creation of the folk tale Jantakorop in the short drama broadcasted on television programs. The researcher collected 11 clips of the short drama available for watching on the YouTube channel and studied them together with the script version of “The Poetic Tale of Sunthorn Phu: Jantakorop” of the Fine Arts Department published in 2014. The research results revealed that

the motifs found in the story of “The Poetic Tale of Sunthorn Phu: Jantakorop and the short drama on television were different. There were 4 important episodes in total but only 2 episodes were found in the short drama: Part 1 was the adventures of the protagonist (Jantakorop studied liberal arts with a hermit monk.) and Part 2 was the breaking of a promise that led to a curse. Jantakorop opened the casket (Wild bandits kidnapped Mora.). Of all 14 main behavioral motifs, only 7 motifs were found in the short drama, and of total 46 sub-motifs, only 13 were found in the short drama. Inheritance of motifs were found in the aspects of characters, materials, events and behavior. The inheritance of motifs through creation was the result of the spread and splitting of stories and through entertainment and comedy.

Keywords : inheritance of motifs, Jantakorop folk tale, television programs

บทนำ

“จันทโครบ”² จัดเป็นวรรณกรรมบันเทิงคดีประเภทนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ และเป็นนิทานพื้นบ้านภาคกลาง นิยมนำมาแสดงเป็นละครและลิเก เริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ทำให้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในภาคกลาง (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2550, น. 94) และอาจเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้คนรู้จัก “จันทโครบ” มากขึ้นจากการแสดงลิเกตอน

² การใช้คำว่า “จันทโครบ” จะใช้ “จันทโครบ” ที่สะกดด้วยตัว “บ” เป็นหลัก โดยอ้างอิงจากตัวบทนิทานพื้นบ้าน จันทโครบใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องโคบุตรและจันทโครบ” ของกรมศิลปากร ซึ่งจะแตกต่างจากชื่อรายการโทรทัศน์ที่ปรากฏการใช้คำว่า “จันทโครพ” ที่สะกดด้วยตัว “พ”

“เปิดผอบ” ทั้งนี้ ยังพบว่านอกจากจะนิยมนำมาแสดงลิเก ยังนิยมนำมาแสดงเป็นละครนอก ละครชาตรี

ปัจจุบัน นิทานพื้นบ้านเรื่องจันทโครบแพร่หลายและได้ตีพิมพ์อย่างต่อเนื่อง จากยุคการเล่นิทานแบบมุขปาฐะสู่ยุคการตีพิมพ์ กระทั่งสื่อมวลชนสมัยใหม่เข้ามามีบทบาท สื่อพื้นบ้านจึงถูกล้อมรวมเข้ากับสื่อมวลชนสมัยใหม่อย่างลงตัว โดย Raymond Williams กล่าวไว้ว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่เฉกเช่น “โทรทัศน์” เป็นสื่อที่ “ใหม่” แต่ก็เฉพาะ “ตัวสื่อ” เท่านั้น แต่ทว่าบรรดา “วัตถุดิบ” ที่นำมาบรรจุไว้ในตัวสื่อโทรทัศน์นั้น ล้วนหยิบยืมมาจากรูปแบบ “เก่า” ของการสื่อสารที่มีมาก่อนอุบัติตัวขึ้นของตัวมันแทบทั้งสิ้น “วัตถุดิบ” ในความคิดเห็นดังกล่าว อาจหมายถึง “สื่อพื้นบ้าน” ที่มีมาตั้งแต่อดีต เช่น นิทานพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ดังนั้น นิทานพื้นบ้านเรื่อง “จันทโครบ” จึงได้รับการนำมาถ่ายทอดและผลิตซ้ำผ่านสื่อรายการโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง โดยน่านุภาคที่โดดเด่นมาแสดงเป็นละครสั้นในรายการ เพื่อสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้ชม โดยลักษณะดังกล่าวเป็นการสืบทอดอนุภาคอย่างสร้างสรรค์ มีการกำหนดวิธีการนำเสนอโดยการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมแก่เวลาที่สามารถออกอากาศทางโทรทัศน์ได้ แต่ยังคงแก่นเรื่องของนิทานไว้ ในทางคติชนวิทยาถือว่าวิธีการเหล่านี้จัดเป็นกระบวนการแพร่กระจายของนิทาน (กาญจนา แก้วเทพ, 2545, น.350)

ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อนิทานพื้นบ้านเรื่อง “จันทโครบ” ปรากฏอยู่ในรูปแบบละครสั้นในรายการโทรทัศน์จะมีลักษณะอนุภาคที่แตกต่างกันอย่างไรจากที่ปรากฏในตัวบท “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ” และมีลักษณะการสืบทอดอนุภาค การสร้างสรรค์นิทานอย่างไรในรูปแบบละครสั้นที่ปรากฏผ่านรายการโทรทัศน์ ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ไม่ปรากฏงานวิจัยที่มุ่งศึกษาการเปรียบเทียบอนุภาคนิทานใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ” กับละครสั้นในรายการโทรทัศน์ การสืบทอดอนุภาค และการสร้างสรรค์นิทาน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหัวข้อวิจัยดังกล่าว

เพื่อให้เห็นถึงการสืบทอดอนุภาค การสร้างสรรค์นิทานและความแตกต่างของ อนุภาคนิทานจันทโครบระหว่างตัวบทกับรูปแบบละครสั้นในรายการโทรทัศน์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบอนุภาคในตัวบท “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ” กับละครสั้นที่ปรากฏผ่านรายการโทรทัศน์
2. เพื่อวิเคราะห์การสืบทอดอนุภาคและการสร้างสรรค์นิทานพื้นบ้าน เรื่องจันทโครบในละครสั้นที่ปรากฏผ่านรายการโทรทัศน์

นิยามศัพท์เฉพาะ

อนุภาค ในงานวิจัยนี้ หมายถึง เหตุการณ์ย่อยที่โดดเด่นของเรื่อง แต่ไม่ใช่เหตุการณ์สำคัญทั้งหมดของเรื่อง โดยเป็นการปรับประยุกต์ใช้อุณภาคจาก แนวคิดอนุภาคนิทานพื้นบ้านของสตีล ธอมป์สัน

การสืบทอดอนุภาค ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การนำอนุภาคนิทานที่โดดเด่นจากตัวบทใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ” มาถ่ายทอด และผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบอนุภาคนิทานใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ” กับละครสั้นที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์

รายการโทรทัศน์นิยมนำอนุภาคที่โดดเด่นของตัวบท “จันทโครบ” มาถ่ายทอดและผลิตซ้ำเป็นละครสั้น จึงทำให้อนุภาคนิทานพื้นบ้านเรื่อง “จันทโครบ” ที่ปรากฏเป็นละครสั้นในรายการโทรทัศน์มีอนุภาคที่แตกต่างจากตัวบทใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่” โดยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบและจำแนกอนุภาคจากตัวบทได้ ดังนี้

1.1 จำแนกอนุภาคนิทานใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ”

การศึกษาตัวบทนิทานพื้นบ้านเรื่องจันทโครบจากนิทานคำกลอนสุนทรภู่ สามารถจัดกลุ่มเหตุการณ์สำคัญได้ทั้งหมด 4 ตอน อนุภาค

พฤติกรรมหลักทั้งหมด 14 อนุภาค และอนุภาคย่อยในอนุภาคพฤติกรรมหลักทั้งหมด 46 อนุภาค โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 1 จำแนกอนุภาคนิทานตอนที่ 1

ตอนที่ 1 การออกผจญภัยของตัวเอก (จันทโครบไปเรียนศิลปศาสตร์กับพระฤาษี)	
A การออกเดินทางอย่างโดดเดี่ยว	A¹ เดินทางไปศึกษาวิชากับพระฤาษีผู้มีอิทธิฤทธิ์ในป่าเพื่อกลับมาปกครองเมือง A² เดินทางเข้าป่าหิมพานต์ A³ พบธารน้ำที่กลายเป็นน้ำอมฤต แม่น้ำใสเป็นแก้วมณีและมีกรวดแก้วหลายสี A⁴ พบสัตว์มหัศจรรย์ในป่า คือ กินริน กินรี กิเลน A⁵ พบภูตผีและปีศาจ
B การเล่าเรียนวิชาจากผู้มีอิทธิฤทธิ์	B¹ พระฤาษีมีความสามารถเรื่องเวทมนตร์ คาถาอาคมและการนั่งสมาธิ B² พระฤาษีสอนวิชาการรักษามาน B³ พระฤาษีสอนวิชาการท่องมนตร์คาถาอาคม
C ตัวเอกสำเร็จวิชาผู้มีอิทธิฤทธิ์จึงเสกของวิเศษมอบให้	C¹ พระฤาษีชุบครุฑเสกแผ่นดินมอบให้ตัวเอก C² พระฤาษีเสกพระขรรค์ขึ้นจากกองไฟมอบให้ตัวเอก C³ พระฤาษีเสกผอบมอบให้ตัวเอก C⁴ พระฤาษีเสกขนโมราให้กลายเป็นผู้หญิงรูปงามใส่ไว้ในผอบมอบให้ตัวเอง
D การกล่าวถึงสิ่งต้องห้าม	D¹ ห้ามเปิดผอบกลางป่า ให้เปิดตอนถึงเมือง D² ห้ามเอาอาวุธและของวิเศษห้อยกาย

(ที่มา : จิรวรรณ ชัยสมิต, 2566)

ตารางที่ 2 จำแนกอนุภาคนิทานตอนที่ 2

ตอนที่ 2 การผิดคำสั่งสัญญาจนเกิดอาเพศ (จันทโครบเปิดผอบ โจรป่าชิงโมรา)	
E การทำผิดสัญญาด้วย ผลกระทบเป็นเหตุและมี เรื่องเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง	E ¹ การทำผิดสัญญาโดยการเปิดผอบ E ² มีสิ่งวิเศษหรือหญิงสาวผู้เลอโฉมออกมาจากผอบ E ³ การเกี่ยวกันระหว่างชายหญิง (จะเอาไม้ทำเป็นปราสาท เนืองนัยเป็นของกำนัล จักจั่นเป็นเสียงมโหรี ทำแผ่นทอง ให้ห่มกาย ทำหินให้เป็นกองทอง) E ⁴ ชายหญิงได้เสียกันจนเกิดปรากฏการณ์ที่อัศจรรย์
F การเดินทางในป่าและ เผชิญกับความยากลำบาก	F ¹ พบนาฬิก คนธรรพ์ในป่า F ² การให้หญิงอันเป็นที่รักดื่มเลือดของตนเองแทนน้ำ เพื่อประทั่งชีวิต
G การแย่งชิง พบกับ ความโหดร้ายและเกิด อาเพศ	G ¹ พบหัวหน้าโจรป่าผู้โหดร้ายและไพร่พลอีกจำนวนหาร้อยคน G ² หัวหน้าโจรป่ามีวิชาเวทมนตร์คาถาที่เก่งกล้า G ³ การแย่งชิงของวิเศษหรือแย่งชิงหญิงอันเป็นที่รักของตัวเอง G ⁴ โจรป่าหาร้อยคนเข้าโจมตีทำร้าย
H การสู้รบและเสียชีวิต แบบไม่ธรรมดา	H ¹ ตัวเอกใช้ศรฆ่าไพร่พลโจรตายหัวขาดเกลื่อนกลาด เหลือแต่ หัวหน้าโจรป่า H ² สู้รบกันด้วยพระขรรค์หรือคันศรที่พระฤาษีมอบให้ H ³ หญิงสองใจยื่นด้ามพระขรรค์หันไปทางโจรป่า ด้านปลายคม หันไปทางตัวเอก H ⁴ ตัวเอกตายด้วยพระขรรค์หรือศรของพระฤาษี
J การเป็นหญิงสองใจ และสำนึกได้ของตัวร้าย	J ¹ หญิงสองใจได้เสียกับโจรป่า J ² โจรป่าทิ้งหญิงสองใจและพระขรรค์ เพราะกลัวย้อนกลับมา ทำร้ายตน

(ที่มา : จิราวรรณ ชัยสมิต, 2566)

ตารางที่ 3 จำแนกอนุภาคนิทานตอนที่ 3

ตอนที่ 3 การลงโทษด้วยการสาปและการให้รางวัล (พระอินทร์สาปโมราและชุบชีวิตจันทโครบ)	
K ผู้วิเศษลงใจหญิง สองใจ	K ¹ พระอินทร์เสด็จลงมาจากดาวดึงส์ และแปลงกายเป็น พญาเหี้ยวคาบเนื้อ K ² พญาเหี้ยวลงใจเกี่ยวพาราสีหญิงสองใจ K ³ หญิงสองใจยอมเป็นเมียพญาเหี้ยวแลกกับเนื้อ
L ผู้วิเศษสาปผู้ทำชั่ว และให้รางวัลผู้ทำดี	L ¹ พระอินทร์ประณามว่าเป็นหญิงกาลกิณี และสาปให้เป็น ชะนีรื่องหาผ้า L ² พระอินทร์เหาะไปหาตัวเอกที่นอนตาย L ³ พระอินทร์ใช้น้ำมันเสกมนตร์ชุบชีวิตให้ฟื้น L ⁴ พระอินทร์ชี้ทิศบอกเพื่อให้ไปพบเนื้อคู่
M การมีเนื้อคู่ที่ไม่ใช่ มนุษย์ธรรมดา	M ¹ เนื้อคู่ของตัวเอกเป็นธิดาของพญานาคกับกินรี M ² บิดารายมนตร์ฝ้ายพยนต์ยักษ์และมีไพร่พลพญานาค คุ้มกันภัยหน้าถ้ำของธิดา

(ที่มา : จิรารวรรณ ชัยสมิต, 2566)

ตารางที่ 4 จำแนกอนุภาคนิทานตอนที่ 4

ตอนที่ 4 การทดสอบจากพ่อตาเพื่อให้สมหวังในความรัก (จันทโครบพบนางมูจลินทร์)	
N การทดสอบและต่อสู้ กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ตามประสงค์พ่อตา	N ¹ สังหารฝ้ายพยนต์ยักษ์สำเร็จจะได้ธิดาพญานาคเป็นคู่ครอง N ² ตัวเอกต่อสู้กับกองทัพพญานาค ยิ่งสรเป็นพญาครุฑ N ³ ตัวเอกต่อสู้กับฝ้ายพยนต์ยักษ์ N ⁴ ตัวเอกอธิษฐานจิตหากเป็นเนื้อคู่กับธิดาพญานาคขอให้ ฆ่ายักษ์สำเร็จ N ⁵ เวทมนตร์เสื่อมคลาย ฝ้ายพยนต์ยักษ์กลายเป็นฟาง
P การสมหวังในความรัก และได้ชายาที่ไม่ใช่ มนุษย์ธรรมดา	P ¹ ธิดาพญานาคประสงค์ให้ไปสู่ขอตกับบิดาที่ได้บาดาล P ² ทั้งสองได้เสียกัน จนเกิดอศรรยสะท้านถ้ำ

(ที่มา : จิรารวรรณ ชัยสมิต, 2566)

1.2 การเปรียบเทียบอนุภาคนิทานใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่เรื่องจันทโครบ” กับละครสั้นที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์

เมื่อจำแนกอนุภาคนิทานพื้นบ้านเรื่องจันทโครบที่ปรากฏในตัวบท ผู้วิจัยจึงนำอนุภาคดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับละครสั้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของอนุภาค ดังนี้

ตารางที่ 5 วิเคราะห์เปรียบเทียบอนุภาคจันทโครบในตัวบทกับละครสั้นในรายการโทรทัศน์

รายการโทรทัศน์ เหตุการณ์สำคัญและ อนุภาคพฤติกรรมหลัก											
	1. จำอวดหน้าจอ ³	2. โฟดการละคร	3. ดาวประจัญบาน ⁴	4. ดาวประจัญบาน ⁵	5. จำอวดหน้าจอ ⁶	6. บริษัทฮาไม่จำกัด	7. เกมพันหน้า	8. จำอวดหน้าจอ ⁷	9. จิ้งจอกชิงล้าน	10. จำอวดหน้าจอ	11. โรงโรงเรียน
ตอนที่ 1 การออกผจญภัย ของตัวเอก (จันทโครบไป เรียนศิลปศาสตร์ กับพระฤาษี)	A A ¹	ü A ¹	ü A ¹	ü A ¹	ü A ¹	ü A ¹	ü A ¹	ü A ¹		ü A ¹	ü A ¹
	B B ¹	ü B ¹	ü B ¹	ü B ¹	ü B ¹	ü B ¹	ü B ¹	ü B ¹	ü B ¹	ü B ¹	ü B ¹
	C C ³	ü C ³	ü C ³	ü C ³	ü C ³	ü C ³	ü C ³	ü C ³	ü C ³	ü C ³	ü C ³
	D D ¹ D ²	ü D ¹	ü D ¹	ü D ¹	ü D ¹	ü D ¹	ü D ¹	ü D ¹	ü D ¹	ü D ¹	ü D ₁

³ ตอน เปิดผอบ พบนางโมรา เผยแพร่ปี 2558

⁴ จันทโครบ ตอนที่ 1 เผยแพร่ปี 2558

⁵ จันทโครบ ตอนที่ 2 เผยแพร่ปี 2558

⁶ ตอน จันทโครบ พบไปเกมอน เผยแพร่ปี 2560

⁷ ตอน จันทโครบ พบโจร 4G เผยแพร่ปี 2562

เหตุการณ์ สำคัญและ อนุภาคพฤติกรรมหลัก	รายการโทรทัศน์										
	1. จำอวดหน้าจอ ⁸	2. โฟดกำการละคร	3. ดาวประจัญบาน ⁹	4. ดาวประจัญบาน ¹⁰	5. จำอวดหน้าจอ ¹¹	6. บริษัทฮาไม่จำกัด	7. เกมพันหน้า	8. จำอวดหน้าจอ ¹²	9. ชิงร้อยชิงล้าน	10. จำอวดหน้าจอ	11. รถโรงเรียน
ตอนที่ 2 การผิดคำสัญญา จนเกิดอาเพศ (จันทโครบเปิด ผอบโจรป่าชิง โมรา)	E E ¹ E ² E ³	ü E ¹ E ²	ü E ¹ E ² E ³	ü E ¹ E ² E ³	ü E ¹ E ²	ü E ¹ E ²	ü E ¹ E ²	ü E ¹ E ²	ü E ¹ E ² E ³	ü E ¹ E ² E ³	ü E ¹ E ²
	F										
	G	ü G ¹ G ³	ü G ¹ G ³	ü G ¹ G ³	ü G ¹ G ³	ü G ¹ G ³	ü G ¹ G ³	ü G ¹ G ³		ü G ₁ G ₃	ü G ₁ G ₃
	H	ü H ² H ³ H ⁴	ü H ² H ⁴	ü H ⁴	ü H ²	ü H ²	ü H ²	ü H ⁴	ü	ü	ü H ₂ H ₄
	J										

(ที่มา : จิราวรรณ ชัยสมิต, 2566)

⁸ ตอน เปิดผอบ พบนางโมรา เผยแพร่ปี 2558

⁹ จันทโครบ ตอนที่ 1 เผยแพร่ปี 2558

¹⁰ จันทโครบ ตอนที่ 2 เผยแพร่ปี 2558

¹¹ ตอน จันทโครบ พบโปเกมอน เผยแพร่ปี 2560

¹² ตอน จันทโครบ พบโจร 4G เผยแพร่ปี 2562

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของอนุภาคที่ปรากฏระหว่างตัวบทใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ” กับละครสั้นในรายการโทรทัศน์ โดยละครสั้นพบเหตุการณ์สำคัญเพียง 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 การออกผจญภัยของตัวเอก (จันทโครบไปเรียนศิลปศาสตร์กับพระฤาษี) ตอนที่ 2 การผิดคำสัญญาจนเกิดอาเพศ (จันทโครบเปิดผอบโจรป่าชิงโมรา) ซึ่งไม่พบเหตุการณ์สำคัญ 2 ตอน คือ ตอนที่ 3 การลงโทษด้วยการสาปและการให้รางวัล (พระอินทร์สาปโมราเป็นชะนีและชุบชีวิตจันทโครบ) และตอนที่ 4 การทดสอบจากพ่อตาเพื่อให้สมหวังในความรัก (จันทโครบพบนางมุลินทรธิดาพญานาค) จากอนุภาคพฤติกรรมหลักทั้งหมด 14 อนุภาค ที่ปรากฏใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่” พบอนุภาคพฤติกรรมหลักเพียง 7 อนุภาค ได้แก่ A, B, C, D, E, G และ H อนุภาคย่อยในอนุภาคพฤติกรรมหลักที่ปรากฏใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่” จากทั้งหมด 46 อนุภาค พบเพียง 13 อนุภาค และอนุภาคย่อยที่พบมากที่สุดโดยพบในละครสั้นทุกเรื่อง คือ B^1 , C^3 , D^1 , E^1 , และ E^2 เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าอนุภาคดังกล่าวเป็นแก่นเรื่องที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะนิทานเรื่องจันทโครบ เนื่องจากปรากฏซ้ำกันจนเป็นที่นิยมและเป็นอนุภาคส่วนสำคัญที่ไม่สามารถตัดออกได้ ซึ่งอนุภาคที่ปรากฏในละครสั้นเป็นการนำเสนออนุภาคที่โดดเด่นจากตัวบท โดยผู้ผลิตรายการนิยมนำมาถ่ายทอดและผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง อาจเป็นเพราะอนุภาคเหล่านี้มีความน่าสนใจตรงกับความชอบของคนไทย

2. การสืบทอดอนุภาคนิทานพื้นบ้านเรื่องจันทโครบในละครสั้นที่ปรากฏผ่านรายการโทรทัศน์การสืบทอดอนุภาคเป็นการนำอนุภาคที่โดดเด่นจากตัวบทใน “นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องจันทโครบ” มาถ่ายทอดและผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในละครสั้นผ่านรายการโทรทัศน์ เนื่องด้วย “จันทโครบ” เป็นนิทานที่ผู้คนชื่นชอบและนิยมอย่างแพร่หลาย

2.1 การสืบทอดอนุภาคนิทานพื้นบ้านจันทโครบในละครสั้น

การนำนิทานพื้นบ้านมาถ่ายทอดเป็นละครสั้นจำเป็นต้องนำอนุภาคนิทานที่โดดเด่นมากที่สุดมาถ่ายทอดเพราะมีเวลาอย่างจำกัด ทั้งนี้

เมื่ออนุภาคที่นิยมได้รับการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง จึงอาจเรียกกระบวนการเหล่านี้ว่า “การสืบทอดอนุภาคนิทาน” โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 การสืบทอดอนุภาคด้านตัวละคร

การสืบทอดอนุภาคตัวละครที่ปรากฏในละครสั้น พบว่ามีตัวละครที่สำคัญในนิทาน ได้แก่ พระเจ้าตา หรือพระฤาษี จันทโครบ นางโมรา และโจรป่า ตัวละครดังกล่าวมีความพิเศษแตกต่างจากมนุษย์ทั่วไป เช่น พระเจ้าตา มีเวทมนตร์คาถาอาคม นางโมรากำลังเกิดมาจากขนนกยูง ฯลฯ ตัวละครเหล่านี้ปรากฏอยู่ในละครสั้นโดยไม่สามารถตัดออกได้ เพราะถือเป็นอนุภาคตัวละครที่สำคัญต่อการดำเนินเรื่องหากนำพระอินทร์หรือนางมุลินทร์มาดำเนินเรื่องแทนผู้ชมอาจใช้เวลาในการทำความเข้าใจว่าเป็นนิทานเรื่องใด และอาจไม่คุ้นเคยกับตัวละครดังกล่าว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องนำตัวละครที่ผู้คนคุ้นเคยและเป็นที่นิยมมากที่สุดมาถ่ายทอดผ่านละครสั้น เพื่ออำนวยความสะดวกและการสร้างสรรค์ให้เหมาะสมแก่เวลาที่จะออกอากาศทางโทรทัศน์

2.1.2 การสืบทอดอนุภาคด้านวัตถุสิ่งของ

การสืบทอดอนุภาควัตถุสิ่งของที่สำคัญ คือ ผอบวิเศษ ที่พระเจ้าตามอบให้แก่จันทโครบ ซึ่งผอบวิเศษเป็นอนุภาคสำคัญที่ใช้ในการดำเนินเรื่อง ดังนั้น หากตัดอนุภาคผอบวิเศษออกไป อาจทำให้อรรถรสของนิทานจันทโครบขาดหาย และผู้คนอาจไม่สามารถรับรู้ได้ว่านิทานดังกล่าวเป็นนิทานเรื่องใด นอกจากนี้ยังมีอนุภาควัตถุสิ่งของที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในตัวบท คือ อาวุธที่พระเจ้าตาเสกและมอบให้จันทโครบ แม้ในตัวบทจะปรากฏอาวุธที่สำคัญ 2 อย่าง ได้แก่ พระขรรค์ และศร แต่อาวุธศรไม่ได้รับการสืบทอดเช่นเดียวกับพระขรรค์ ซึ่งมีความโดดเด่นและผู้คนคุ้นเคยเป็นอย่างดีในฐานะอาวุธประจำกายของจันทโครบที่ใช้สู้รบกับโจรป่า

2.1.3 การสืบทอดอนุภาคด้านเหตุการณ์และพฤติกรรม

ละครสั้นมีการสืบทอดอนุภาคเหตุการณ์ที่สำคัญ ได้แก่ เหตุการณ์การออกผจญภัยของตัวเอก คือ จันทโครบไปเรียนศิลปศาสตร์กับพระฤาษี และเหตุการณ์การผัดคำสัญญาจนเกิดอาเพศ คือ จันทโครบเปิดผอบ

โจรสลัดโจรสลัด และมีการสืบทอดอนุภาคพฤติกรรม ได้แก่ $A^1, B^1, C^3, D^1, D^2, E^1, E^2, E^3, G^1, G^3, H^2, H^3$ และ H^4 ทั้งนี้ พบว่าอนุภาคเหตุการณ์และพฤติกรรมดังกล่าวปรากฏซ้ำกันต่อเนื่องในรายการโทรทัศน์ โดยเป็นเหตุการณ์ตอนจันทโครบเปิดผอบและแย่งชิงโมรา ซึ่งเป็นที่นิยมในการนำมาถ่ายทอดมากที่สุด สืบเนื่องมาจากในอดีตนิทานพื้นบ้านจันทโครบนิยมนำมาแสดงเป็นลิเกตอนเปิดผอบตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 จึงอาจเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้คนรู้จักจันทโครบอย่างแพร่หลาย (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2550, น.94) ปัจจุบันจันทโครบจึงได้รับการสืบทอดอนุภาคเหตุการณ์และพฤติกรรมสำคัญในตอน “เปิดผอบ” มากที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้สื่อสมัยใหม่เช่นละครสั้นในรายการโทรทัศน์จะมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้นิทานพื้นบ้านต้องปรับเปลี่ยน เสริมแต่ง ลดทอนบางสิ่งลงเพื่อให้เหมาะสมแก่เวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด หรือปรับให้เข้ากับบริบทใหม่ทางสังคม แต่อนุภาคบางส่วนยังคงได้รับการสืบทอด ผิดซ้ำ และคงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนิทานไว้เสมอ

2.2 การสืบทอดอนุภาคนิทานพื้นบ้านจันทโครบในละครสั้นผ่านการสร้างสรรค์

ศิริพร ณ ถลาง (2559, น.149) ตั้งข้อสังเกตว่า “คนไทยชอบคิด “ผสมผสาน” เช่น ผสมสื่อเก่ากับสื่อใหม่ อาทิ ทำละครโทรทัศน์จักร ๆ วงศ์ ๆ” จากข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการนำนิทานพื้นบ้านเรื่องจันทโครบมาสร้างสรรค์เป็นละครสั้นในสื่อใหม่และเกิดการสืบทอดอนุภาคนิทานอย่างสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 การสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์ที่เป็นผลมาจากการแพร่กระจายและการแตกเรื่องนิทานจันทโครบในละครสั้น

นิทานพื้นบ้านจันทโครบแพร่กระจายไปสู่สื่อใหม่ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับรูปแบบรายการและบริบทสังคมปัจจุบัน ทำให้เกิดกระบวนการแพร่กระจายนิทาน และมีลักษณะการแตกเรื่องของนิทาน คือ ลักษณะการเกิดนิทานเรื่องใหม่จากโครงเรื่องเดิมของนิทานต้นแบบ ซึ่งทำให้

นิทานเรื่องใหม่มีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างจากโครงเรื่องเดิม (อภิลักษณ์ เกษมผลกุล, 2565, น. 172) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1.1 การสืบทอดอนุภาคโดยการเปลี่ยนรายละเอียดของเรื่อง คือ เปลี่ยนรายละเอียดภายในนิทานให้เข้ากับรูปแบบรายการโทรทัศน์และบริบทสังคมปัจจุบันเพื่อเพิ่มอรรถรส และอาจมีเจตนาสร้างสรรค์นิทานรูปแบบใหม่ให้แตกต่างจากเดิม เพื่อดึงดูดให้มีผู้รับชมเพิ่มมากขึ้น โดยพบการเปลี่ยนรายละเอียดของเรื่องมากที่สุด คือ การเปลี่ยนรายละเอียดอนุภาคสาเหตุ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินเรื่อง ทำให้เกิดการกระทำ พฤติกรรม หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในลำดับต่อไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ก. สาเหตุการเดินทางไปหาพระฤาษี

รายการชิงร้อยชิงล้าน ว้าว ว้าว ว้าว ตอน เปิดผอบ
พบ จินนี่ เผยแพร่ปี พ.ศ. 2563

จันทร (รับบทโดย เห่ง เลิศเทิง) : ข้าพเจ้าเองมีนามว่า จันทร อังคาร พุธ
พฤษศ ศุกร เสาร์ อาทิตย์ ต้องออกมาหา
พระอาจารย์เพื่อจะขอไปปรึกษาพระพ่อ...

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสาเหตุการเดินทางไปหาพระฤาษีของจันทร (จันทโครบ) ที่ต้องการไปขอยาจากพระฤาษี เพื่อกลับมารักษาบิดาที่มีอาการป่วย โดยเป็นการเปลี่ยนรายละเอียดจากตัวบทที่กล่าวว่า จันทโครบต้องการเดินทางไปเล่าเรียนวิชากับพระฤาษีในป่า เพื่อกลับมาปกครองเมืองตามประสงค์ของบิดา ทั้งนี้เนื้อหาที่ปรากฏในละครสั้น พบว่าเป็นการเปลี่ยนรายละเอียดเพื่อสร้างความแตกต่างจากเดิมหรือมีเจตนาสร้างสรรค์โครงเรื่องให้ผู้รับชมรู้สึกไม่เบื่อหน่าย

ข. สาเหตุการลากลับเมืองของจันทโครบ รายการ จำอวดหน้าจอ ตอน จันทโครบ พบ สโนว์ไวต์ เผยแพร่ปี พ.ศ. 2564

จันทโครบ (รับบทโดย น้ำพวง) : ...เป็นศิษย์พระเจ้าตา เรียนมาเทอมสุดท้าย
พอตีที่เมืองเราส่งไลน์มาเล่าบอกข่าวร้าย
เสด็จพ่อซีแห่งแก่ เสด็จแม่ตรอมใจตาย
จึงต้องกลับสู่วังไปสู่บัลลังก์อันยิ่งใหญ่
บัดนี้ถึงเวลา มาลาพระเจ้าตา...

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสาเหตุที่จันทโครบ
ต้องลากลับเมือง เหตุเพราะบิดาและมารดาเสียชีวิต ซึ่งเป็นการเปลี่ยน
รายละเอียดจากเดิมที่กล่าวว่าจันทโครบลากลับเมืองเนื่องจากเล่าเรียน
จนสำเร็จวิชา ทั้งนี้การเปลี่ยนรายละเอียดดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากเหตุการณ์
ที่จะเกิดขึ้นในลำดับต่อไปของตอน “จันทโครบ พบ สโนว์ไวต์” คือ จันทโครบ
ต้องพบแม่เลี้ยงใจร้ายที่รอคอยการยึดอำนาจชิงบัลลังก์อยู่ที่เมือง จึงอาจเป็น
เหตุผลที่มีการสร้างสรรค์สาเหตุใหม่ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ลำดับต่อไป
ตามโครงเรื่องของละครสั้นตอนนั้น ๆ

ค. สาเหตุการเปิดผอบรายการ 4 โพดำการละคร ตอน จันทโครบ เผยแพร่ปี พ.ศ. 2558

พระเจ้าตา (รับบทโดย โดม เดอะสตาร์) : อันนี้เรียกว่า พระเตาอบ (เตาอบ)
มอบให้ ๆ
จันทโคบว (รับบทโดย กัน เดอะสตาร์) : แล้วมันเปิดยังไงพระเจ้าตา
คางคก (รับบทโดย ต้ม เดอะสตาร์) : พวกเอ็งนี่มันโง่จริง ๆ วิธีเปิด
มันจะไป อะไรเล่า นี่เปิดแค่เนี่ย
(เปิดพระเตาอบ)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสาเหตุการเปิดผอบ
ที่เปลี่ยนไปโดยสาเหตุการเปิดผอบเกิดจากตัวละครที่เพิ่มใหม่ คือ คางคก
สัตว์เลี้ยงของพระเจ้าตา ทำการเปิดผอบ และทำให้นางโมรอาออกมาจากผอบ
โดยสาเหตุดังกล่าวมีความแตกต่างจากสาเหตุเดิมที่เกิดจากความอยากรู้

อยากเห็นของจันทโครบจนเปิดผอบขณะเดินทางกลางป่า อาจเป็นการสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากจินตนาการของผู้ผลิตละครสั้น ทำให้เกิดความแตกต่างและเพิ่มอรรถรสของเรื่องจากตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ โดยใช้เป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องอย่างสร้างสรรค์

ง. สาเหตุการสู้รบและการแย่งชิงรายการจำอวดหน้าจอ
ตอน จันทโครบ พบ ไปเกมอน เผยแพร่ปี พ.ศ. 2560

โจรป่า (รับบทโดย เมาส์ ดารารับเชิญ) : แต่ว่าข้าคือโจรป่า นามว่า สลึบ
(ตัวละครในไปเกมอน) ตอนนี้อ้าเจอ
ไปเกมอนที่ข้าถูกใจแล้ว ข้าต้องจับมา
เป็นตัวของตัวเองให้ได้
จันทโครบ (รับบทโดย น้านงค์) : ถ้าเจ้าจะจับไปเกมอนตัวที่ข้าจับได้
ก่อนเจ้าต้องข้ามศพข้าไปก่อน ไอ้โจร
ป่าสลึบ

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสาเหตุการสู้รบและการแย่งชิงในละครสั้นเปลี่ยนเป็นการแย่งชิงไปเกมอน ซึ่งเป็นตัวละครในเกมญี่ปุ่นที่โด่งดังในช่วงปี พ.ศ. 2559-2560 จึงมีการสร้างสรรค์การจับไปเกมอนเสมือนรูปแบบในเกม ซึ่งนำไปสู่การสู้รบระหว่างโจรป่าสลึบกับจันทโครบ โดยรายละเอียดเดิมกล่าวถึงการสู้รบกันระหว่างจันทโครบกับโจรป่าเกิดขึ้นด้วยสาเหตุที่โจรป่าต้องการแย่งชิงนางโมราหญิงสาวอันเป็นที่รักของจันทโครบ โดยการสร้างสรรค์ดังกล่าวถือเป็นการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับกระแสสังคมในปัจจุบัน

2.2.1.2 การสืบทอดอนุภาคโดยการผนวกเรื่อง คือ การที่ละครสั้นเรื่องจันทโครบดึงเอาอนุภาคจากนิทานเรื่องอื่นเข้ามาสร้างสีสัน เช่น นิทานเรื่องสังข์ทอง มีตัวละครเงาะป่าออกมาจากหอยสังข์ ปรากฏใน “รายการชิงร้อยชิงล้านว้าว ว้าว ว้าว ตอน เปิดผอบ พบ จินนี่” และพบการผนวกนิทานต่างประเทศเรื่องสโนว์ไวต์เข้ากับละครสั้นเรื่องจันทโครบ ซึ่งทำให้

เกิดสีสันและอรรถรสเพิ่มขึ้น ดังตัวอย่างรายการจำอวดหน้าจอ ตอน จันทโครพ พบ สโนว์ไวต์ เผยแพร่ปี พ.ศ. 2564

สโนว์ไวต์ (รับบทโดย ฮาย อาภาพร) : หญิงสาวผู้โสกา เรามีนามว่าสโนว์ไวต์
ติดอยู่ในพระโองังขตจนหลังโกงมานาน
หลาย...

ทองแดง (รับบทโดย นาย) : คนแคะมาแล้วจ้า...เพราะเราคือ
ทองแดงพ่อค้าสายแข็ง ก๊วได้ยื่น
แคะขนมครก ก...

เจ้านางโสภิตณี (รับบทโดย สัมผัส) : เจ้านางโสภิตณีที่ สนมเองงานดีแห่ง
วังใหญ่...ต้องวางแผนการเพื่อกำจัดมัน
ให้จงได้...

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าละครสั้นเรื่อง จันทโครบได้มีการผนวกเรื่องจากนิทานเรื่องอื่นโดยใช้อณูภาคเข้ามาเป็นตัวดำเนินเรื่อง กล่าวคือ เปลี่ยนโมราเป็นสโนว์ไวต์ มีตัวละครคนแคะนางโสภิตณีแม่เลี้ยงใจร้าย และตอนจบนางโสภิตณีทำร้ายจันทโครบจนตายด้วยความเสียใจ สโนว์ไวต์จึงจุมพิตจันทโครบเพื่อบอกลา ทำให้จันทโครบฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งเป็นไปตามแบบเรื่องของสโนว์ไวต์ ดังนั้น การสืบทอดอนูภาคดังกล่าวจึงเป็นอีกรูปแบบที่ทำให้นิทานจันทโครบถูกนำมาสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ที่ยังคุ้นเคยด้วยนิทานยอดนิยมจาก 2 เรื่อง คือ นิทานจันทโครบและนิทานสโนว์ไวต์ ดังนั้น จึงเป็นการสร้างสรรค์นิทานในรูปแบบใหม่โดยการผนวกนิทานที่ผู้คนชอบและคุ้นเคยเข้าด้วยกัน เพื่อให้มีความน่าสนใจมากขึ้นและอาจเพิ่มยอดผู้ชมให้กับรายการโทรทัศน์ได้

2.2.1.3 การสืบทอดอนูภาคโดยการสลับเหตุการณ์ คือ เหตุการณ์ในละครสั้นได้รับการสร้างสรรค์ให้แตกต่างไปจากเดิม โดยอาศัยการสลับเหตุการณ์หรือเปลี่ยนแปลงลำดับเหตุการณ์ แต่ยังคงสาระสำคัญในเหตุการณ์เดิมไว้ ดังตัวอย่างรายการชิงร้อยชิงล้าน ว้าว ว้าว ว้าว ตอน เปิดผอบ พบ จินนี่ เผยแพร่ปี พ.ศ. 2563

จันทร (รับบทโดย เท่ง เกิดเทิง) : ...เราสงสัยนักแล้วตัดสินใจจะเปิดผอบ
เปิดผอบ...

จันนี่ (รับบทโดย โหน่ง ชะชะช่า) : ข้าคือจันนี่

โมรา (รับบทโดย สัมแข็ง) : ลูกชายแปลกหน้าแย่งผอบ ชีวิตฉันนี้คง
ไม่มีสงบเพราะพบคนนี้ ถ้าเจอเจ้ายักษ์
ใจชั่วจะจับเป็นผัวซักที จะทำไงดี อยู่ใน
ตะเกียง ...ต้องหลบหลีกเลี่ยงความทุกข์

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการสลับเหตุการณ์
ในละครสั้นที่ยังคงอนุภาคเหตุการณ์เดิมไว้ คือ เหตุการณ์เดิมที่นางโมรา
ต้องออกมาจากผอบ แต่สลับเป็นยักษ์จันนี่ออกมาจากผอบ และตะเกียงวิเศษ
ต้องมียักษ์จันนี่ออกมาแต่สลับเป็นนางโมราออกมา แม้จะสลับเหตุการณ์
แต่อนุภาคที่สำคัญยังคงอยู่ดังเดิม คือ การที่มีตัวละครออกมาจากผอบหรือ
ตะเกียงวิเศษ และคงเอกลักษณ์ของนิทานจันทโครบที่ต้องมีนางโมราเป็น
ตัวละครหลัก ดังนั้น การสลับเหตุการณ์ดังกล่าวอาจถือว่าเป็นการสร้างสรรค
นิทานเพื่อให้เกิดความบันเทิงและสามารถสอดแทรกความขบขันได้ตาม
ความเหมาะสมหรือตามรูปแบบของรายการโทรทัศน์

2.2.1.4 การสืบทอดอนุภาคโดยการอนุรักษ์ตนเอง
นิทานพื้นบ้านเรื่องจันทโครบแพร่หลายในรูปแบบละครสั้นในรายการโทรทัศน์
ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน เพิ่มเติมเรื่องบางส่วน เพื่อสร้างอรรถรสความบันเทิง
ในนิทานให้เข้ากับรูปแบบรายการ จินตนาการของผู้ผลิต บริบทสังคม และตรงกับ
ความชอบของผู้คน ดังนั้น จากการวิเคราะห์พบว่า แม้รายละเอียดจะเปลี่ยนไป
แต่นิทานจันทโครบยังคงรักษาแก่นเรื่องเดิม ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์ตนเอง
กล่าวคือ มีโครงเรื่องการดำเนินเรื่องแบบเดิม เช่น การเดินทางไปพบพระฤาษี
การทำผิดสัญญาโดยการเปิดผอบ การสู้รบแย่งชิง

2.2.2 การสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิง
และความขบขัน เนื้อหามีการปรับเปลี่ยนให้อนุภาคของนิทานมีความขบขัน
ตรงกับความชอบของคนไทย อีกทั้งเพื่อให้ตรงกับบริบทรูปแบบรายการ

โทรทัศน์ ประเพณีบันเทิง จึงทำให้เกิดการสืบทอดอนุภาคนิทานจันทโครบ ผ่านการสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงและความขบขัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.2.1 การสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงและความขบขันโดยการปรับบุคลิกภาพตัวละคร พบว่า ตัวละครสำคัญที่ได้รับการสืบทอดในละครสั้น ได้แก่ พระเจ้าตา หรือพระฤาษี จันทโครบ นางโมรา และโจรป่า พบการสืบทอดอนุภาค ตัวละครโดยมีการปรับเปลี่ยนบุคลิกให้มีภาพจำที่แตกต่างไปจากเดิม การปรับเปลี่ยนเหล่านี้ถือเป็นการสร้างสรรค์อย่างหนึ่งที่ทำให้ตัวละครมีสีสันเพิ่มมากขึ้น และตรงกับความชอบของคนไทยที่นิยมบริโภคเรื่องตลกขบขัน ดังนั้น อนุภาคตัวละครจึงได้รับการถ่ายทอดในรูปแบบใหม่ที่เพิ่มเติมด้วยความบันเทิงและความขบขันอย่างสร้างสรรค์ ดังตัวอย่าง

ก. การสืบทอดโดยการปรับบุคลิกภาพตัวละครด้วยความทันสมัยรายการ 7 ดาวประจัญบาน ตอน จันทโครบ ตอนที่ 2 เผยแพร่ปี พ.ศ. 2558

พระฤาษี (รับบทโดย น้ำโยง) : พระฤาษีมีวิชาก็เพราะว่ารำเรียนมาตั้งมากมาย ปริญญาตรีที่อเมริกา ปริญญาโทได้มาจากบรูไน มอนเตเนโกรก็ว่าจะไปเรียน วันหลังก็เลยเปลี่ยน ไม่ได้ไป มาต่อหอการค้า....

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการสืบทอดอนุภาคตัวละครพระฤาษี มีการสร้างสรรค์บุคลิกภาพแบบใหม่ให้แตกต่างไปจากเดิม โดยต้อยอดและเสริมแต่งให้มีความน่าสนใจด้วยการที่พระฤาษีกล่าวถึงความสามารถของตนเองอย่างขบขัน สอดแทรกด้วยมุกตลกที่กล่าวถึงความทันสมัย ซึ่งขัดกับภาพจำความเป็นพระฤาษีแบบเดิม เช่น “ปริญญาตรีที่อเมริกา ปริญญาโทได้มาจากบรูไน” เหล่านี้ เป็นการปรับบุคลิกภาพตัวละครเพื่อให้เกิดความบันเทิงเข้ากับยุคสมัยปัจจุบันเข้ากับรูปแบบรายการและตอบสนองความต้องการของผู้รับชม

ข. การสืบทอดโดยการปรับบุคลิกภาพตัวละคร
ด้วยการล้อเลียนหรือเสียดสีรายการ 7 ดาวประจัญบาน ตอน จันทโครบ ตอนที่
2 เผยแพร่ปี พ.ศ. 2558

โมรา (รับบทโดย ธงธง ม็กจ๊ก) : ...เราสวยไหม
จันทโครบ (รับบทโดย แจ็ค เชิญยิ้ม) : หน้าเหมือนหมามาก...ใบหน้าของท่าน
ช่างรวมความงามของสัตว์ไว้ทุกชนิด...
โมรา (รับบทโดย ธงธง ม็กจ๊ก) : สวยขนาดนี้ไม่ให้เป็นเมียจะเป็นอะไร
โจรป่า (รับบทโดย นุ้ย เชิญยิ้ม) : แหม น่าไปเป็นปู้ตันไม้เหลือเกิน...

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการสืบทอด
อนุภาคตัวละครโมราโดยการล้อเลียนหรือเสียดสี โดยทำให้โมรมีภาพลักษณ์
เปลี่ยนไป คือ เป็นหญิงสาวที่มีหน้าตาไม่สวย ซึ่งเป็นการทำให้โมรมีภาพจำ
แตกต่างจากเดิมตาม ซึ่งกล่าวว่า “โมราเป็นหญิงสาวที่งดงามมาก” อย่างไรก็ตาม
แม้จะสร้างบุคลิกภาพตัวละครโมราให้เปลี่ยนไปโดยวิธีการล้อเลียนหรือเสียดสี
แต่วิธีการเหล่านี้ถือเป็นการสร้างสรรค์ด้วยความขบขันและความบันเทิงที่อาจ
ทำให้ผู้ชมชื่นชอบตัวละครนั้น ๆ เพิ่มมากขึ้น

ค. การสืบทอดโดยการปรับบุคลิกภาพตัวละคร
ด้วยความสัปดนรายการเกมพันทัวร์ Super 7 ตอน จันทโครบ เผยแพร่ปี
พ.ศ. 2561

จันทโครบ (รับบทโดย บอล เชิญยิ้ม) : กล่าวถึงจันทโครบ เรียนจบหลักสูตร
สำเร็จวิชามารุด เรียนหลักสูตรจีบสาว
วันนี้ได้หญิงแจ่ม ๆ จะเปิดโรงแรม
ชั่วคราว

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการสืบทอด
อนุภาคตัวละครจันทโครบด้วยการสร้างความสัปดนจากการพูดจาหยาบคาย
เป็นบุคลิกภาพตัวละครที่ตรงกับบริบทความขบขันในรายการโทรทัศน์
แต่แตกต่างไปจากตัวบทนิทานที่ตัวละครมีความเป็นสุภาพบุรุษ จึงอาจทำให้

ผู้ชมมีภาพจำตัวละครที่เปลี่ยนไป หรืออาจจะชอบตัวละครจันทโครบในรูปแบบใหม่มากกว่า เหล่านี้ ถือเป็นการสืบทอดอนุภาคตัวละครอย่างสร้างสรรค์ โดยการปรับบุคลิกภาพเพื่อเพิ่มสีสันให้กับตัวละครจนเกิดความบันเทิงและเกิดเป็นภาพจำแบบใหม่

2.2.2.2 การสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงและความขบขันโดยการเลียนเสียงวัตถุสิ่งของ พบว่า อนุภาควัตถุสิ่งของที่นิยมสืบทอดผ่านการสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงและความขบขันมากที่สุดคือ ผอบวิเศษ โดยเป็นการเลียนเสียงที่มีความใกล้เคียงกัน จนทำให้ของวิเศษมีชื่อแตกต่างไปจากเก่า แต่ยังคงเป็นของชนิดเดิมอยู่ ดังตัวอย่างรายการ 4 โพดำการละคร ตอน จันทโครบ เผยแพร่ปี พ.ศ. 2558

พระเจ้าตา (รับบทโดย โดม เดอะ สตาร์) : อันนี้เรียกว่า พระเตาอบ (เตาอบ)
ผอบมันเก่าแล้ว ยุคนี้ยุค AEC ต้อง
เป็นพระเตาอบ...

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการสืบทอดอนุภาควัตถุสิ่งของที่สำคัญ คือ “ผอบ” ซึ่งการนำนิทานจันทโครบมาถ่ายทอดเป็นละครสั้นจำเป็นต้องมี “ผอบ” สำหรับการดำเนินเรื่อง ดังนั้น ผอบจึงได้รับการนำมาสืบทอดอย่างสร้างสรรค์ด้วยการ “เลียนเสียง” สอดแทรกความขบขันเพื่อให้เหมาะสมแก่ยุคสมัยปัจจุบัน โดยปรับเปลี่ยนเสียงจาก “ผอบ” เป็น “พระเตาอบ” แสดงให้เห็นถึงการเลียนเสียงที่ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย ดังนั้น อนุภาควัตถุสิ่งของจึงได้รับการสืบทอดอย่างสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงที่แฝงไปกับความทันสมัย

2.2.2.3 การสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงและความขบขันโดยการหักมุมของเหตุการณ์และพฤติกรรม อนุภาคดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่องของนิทานที่ทำให้เกิดความสนุกสนาน ดังนั้น จึงอาจเป็นอนุภาคที่ได้รับความนิยมและสืบทอดผ่านการสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงและความขบขันมากที่สุด โดยสืบทอดด้วยการหักมุม

แบบไม่คาดคิด หรือเกินความคาดหมาย จะเกิดขึ้นในตอนจบมากที่สุด ทำให้
อนุภาคเหตุการณ์ตอนจบแบบเดิมได้รับการปรับเปลี่ยนให้แตกต่างไปจากเดิม
ดังตัวอย่างรายการเกมพันทนา Super7 ตอน จันทโครบ เผยแพร่ปี พ.ศ. 2561

โมรา (รับบทโดย ตีก กลิ่นสี) : ใครเปิดผอบต้องเป็นสามีนั่น...

ฤาษี : (รับบทโดย โรเบิร์ต สายควัน) : ...ดาลิมไปว่าผู้หญิงที่อยู่ในผอบโมรา
คนนี้ คือ เมียพระเจ้าตา

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์
ที่กล่าวว่านางโมราเป็นเมียของพระเจ้าตา ถือเป็นการหักมุมที่ทำให้ผู้ชมคาดไม่ถึง
และทำให้เกิดความชื่นชอบละครสั้นเรื่องจันทโครบมากขึ้น จากการหักมุม
ตอนจบแบบใหม่ ซึ่งเป็นการนำอนุภาคเหตุการณ์มาสร้างสรรค์ใหม่ให้ผิดแผก
ไปจากเดิม เพื่อสร้างความน่าจดจำและสร้างความบันเทิงตรงกับความชอบ
ของผู้รับชมมากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการสืบทอดอนุภาคนิทานพื้นบ้านเรื่อง “จันทโครบ”
ในรูปแบบละครสั้นที่ปรากฏผ่านรายการโทรทัศน์ พบว่า อนุภาคที่ปรากฏ
ระหว่างตัวบทกับละครสั้นในรายการโทรทัศน์ มีความแตกต่างกัน โดยการศึกษา
ตัวบทสามารถจัดกลุ่มเหตุการณ์สำคัญได้ทั้งหมด 4 ตอน ซึ่งพบในละครสั้น
เพียง 2 ตอน อนุภาคพฤติกรรมหลักทั้งหมด 14 อนุภาค พบเพียง 7 อนุภาค
และอนุภาคย่อยในอนุภาคพฤติกรรมหลักทั้งหมด 46 อนุภาค พบเพียง 13
อนุภาค ทั้งนี้พบการสืบทอดอนุภาคด้านตัวละคร ด้านวัตถุสิ่งของ และด้าน
เหตุการณ์และพฤติกรรม อีกทั้งมีการสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์
ประกอบด้วย การสืบทอดอนุภาคผ่านการสร้างสรรค์ที่เป็นผลมาจากการ
การแพร่กระจาย การแต่งเรื่องนิทาน การสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงและ
ความขบขัน

นิทานพื้นบ้านเรื่อง “จันทโครบ” ได้รับการถ่ายทอดและนำมาผลิตซ้ำ
เป็นละครสั้นในรายการโทรทัศน์ ประเภทบันเทิง จำเป็นต้องปรับเนื้อหาให้เข้า

กับรูปแบบรายการ และตรงความชอบของผู้รับชมทำให้เกิดการสืบทอดอนุภาคนิทานผ่านการสร้างสรรค์ด้วยความบันเทิงและความขบขัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องพลวัตเรื่องเล่าและกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในรายการจำพวกหน้าจอ ช่วง-ฉ่อย-เดอะซีรีย ของกมลพรรณ ตีรรัมย์ และสารภี ขาวดี (2564) ที่กล่าวว่า “พลวัตของเรื่องเล่า ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเรื่องเล่า ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับวัฒนธรรมประชานิยม คือ เน้นการผลิตเพื่อผู้บริโภคส่วนใหญ่ในสังคม”

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจอีกแง่หนึ่ง คือ ประเด็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ของศิริพร ณ ถลาง (2560, น.15-63) ที่ชี้ให้เห็นว่า “นิทานพื้นบ้านหรือเรื่องเล่าพื้นบ้านเป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและสินค้าโอท็อป และข้อควรคำนึงการเลือกใช้ข้อมูลคติชนพัฒนาไปสู่แนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับ การเลือกใช้เรื่องเล่าพื้นบ้านหรืออนุภาคในเรื่องเล่าอย่างชาญฉลาด” จากข้อความดังกล่าว หากพิจารณาในแง่ธุรกิจสื่อโทรทัศน์ประเภทบันเทิง การสร้างสรรค์นิทานพื้นบ้านเป็นละครสั้นในรายการโทรทัศน์ ถือเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างหนึ่งที่มี “สินค้า” คือ “นิทานพื้นบ้าน” “ผู้บริโภค” คือ “ผู้ชม” โดยสามารถแสวงหาผลกำไรได้จากยอดผู้ชมรายการ ทั้งนี้ การสร้างสรรค์นิทานพื้นบ้านด้วยความบันเทิงและความขบขันยังสอดคล้องกับความต้องการของผู้คนในสังคมไทยที่นิยมบริโภคสื่อบันเทิงที่มีความตลกขบขันตามที่ สุทธภา อินทรศิลป์, (2564, น.333) กล่าวว่า “ในสังคมไทยมีเรื่องตลกขบขันเป็นส่วนประกอบอยู่เสมอ ทั้งในโฆษณา ละคร รายการโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ” จึงมีความน่าสนใจว่านิทานพื้นบ้านอาจเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างหนึ่งซึ่งจะเป็นตัวสร้างรายได้ให้แก่รายการโทรทัศน์ได้เป็นอย่างดี และจะทำให้นิทานพื้นบ้านเกิดความนิยม ได้รับการสืบทอดให้มีชีวิตอีกครั้งในสังคมไทยปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กมลพรรณ ดิรัรัมย์ และสารณี ขาวดี. (2564). พลวัตของเรื่องเล่าและกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในรายการจำอวดหน้าจอ ช่วงฉ่อยเดอะซีรีย. ว.ไทยศึกษา, 17(1), 87-120.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2545). เมื่อสื่อส่องและสร้างวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์ศาลาแดง.
- จิราวรรณ ชัยสมิต. (2566). จำแนกอนุภาคนิทานตอนที่ 1 [ตาราง]. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2566). จำแนกอนุภาคนิทานตอนที่ 2 [ตาราง]. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2566). จำแนกอนุภาคนิทานตอนที่ 3 [ตาราง]. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2566). จำแนกอนุภาคนิทานตอนที่ 4 [ตาราง]. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2566). วิเคราะห์เปรียบเทียบอนุภาคจันทโครบในตัวบทกับละครสั้นในรายการโทรทัศน์ [ตาราง]. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2550). นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 1. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2559). คติชนสร้างสรรค์ บทสังเคราะห์และทฤษฎี. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- _____. (2560). เรื่องเล่าพื้นบ้านไทย ในโลกที่เปลี่ยนแปลง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สุทธภา อินทรศิลป์. (2564). กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในงานเขียนของปินดา โปสยะ. *Journal of Modern Learning Development*, 6(2), 333-334.

อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล. (2565). การเดินทางของตำนานตาม่องลายจากอ่าวไทย
สู่ท้องถิ่นต่าง ๆ การศึกษาการแพร่กระจายและแตกเรื่องของตำนาน
ตาม่องลายในสังคมไทย. *ว.ภาษาและวรรณคดีไทย*, 39(2), 133-186.